

Misafir Editörden

“Erkeklik” Dosyası

Erkeklikler yalnızca bireysel kimlikler ya da toplumsal roller olarak değil; siyasal tahayyüllerin, kurumsal düzenlemelerin, gündelik pratiklerin, söylemlerin ve temsil biçimlerinin kesişiminde üretilen toplumsal ilişkiler bütünü olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle erkeklikleri anlamaya yönelik her girişim, kaçınılmaz olarak iktidarın kuruluşuna, işleyişine ve yeniden üretimine dair soruları da beraberinde getirir. Tam da bu nedenle erkekliği tanımlamak, erkeklikleri okumak ve anlamlandırmak kolay değildir; çünkü böylesi bir çaba, farklı düzlemlerde işleyen toplumsal ilişkilerin incelikli bir analizini gerektirir.

Türkiye’de Eleştirel Erkeklik Çalışmaları son yirmi yılda önemli bir gelişim göstermiştir. Özellikle feminist çalışmaların açtığı alan içerisinde sosyoloji, antropoloji, kültürel çalışmalar ve tarih disiplinlerinden gelen katkılar, erkekliği görünmez ve doğal kabul edilen bir kategori olmaktan çıkararak, sorgulanabilir bir araştırma nesnesine dönüştürmüştür. Erkekliklerin aile, emek, askerlik, şiddet, bakım, beden ve gündelik hayatla kurduğu ilişkiler üzerine yapılan çalışmalar, alanın kurumsallaşmasına ve zenginleşmesine önemli katkılar sunmuştur.

Son yıllarda ise Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler disiplinlerinden gelen çalışmaların da bu tartışmalara daha görünür biçimde eklendiği söylenebilir. Aslında burada söz konusu olan, siyasal alanın ve siyasal alanın erkeklik çalışmalarına yeni dahil olması değil, uzun süredir mevcut olan ilişkinin daha açık biçimde görünür hale gelmesidir. Devlet tahayyüllerinden liderlik performanslarına, vatandaşlık anlatılarından güvenlik politikalarına, milliyetçiliklerden popülist söylemlere kadar uzanan geniş bir yelpazede erkekliklerin kurucu rolü giderek daha fazla araştırmanın konusu olmaya başlamıştır.

Bu dosya da tam olarak bu gelişimin bir ürünü olarak ortaya çıktı. Dosya çağrısına gelen yoğun ilgi, Türkiye’de Eleştirel Erkeklik Çalışmaları’nın ulaştığı çeşitliliği ve canlılığı göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Başlangıçta tek sayı olarak planlanan dosya için gelen çalışmaların sayısı beklentilerimizin ötesinde olmuş; değerlendirme süreçleri sonucunda kabul edilen makalelerin tamamını tek bir sayıda yayımlamak mümkün olmamıştır. Bu nedenle dosya kapsamındaki

çalışmaların bir kısmı izleyen sayılarda da yayımlanmaya devam edecektir. Bu durum yalnızca niceliksel bir yoğunluğa değil, aynı zamanda alanın giderek farklı disiplinleri, yöntemleri ve araştırma sorularını bir araya getirebilme kapasitesine de işaret etmektedir.

Dosyaya gelen çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye’de Eleştirel Erkeklik Çalışmaları’nın artık belirli temalarla sınırlı olmayan bir araştırma alanına dönüştüğü görülmektedir. Siyasal liderliklerden gündelik hayat pratiklerine, tarihsel anlatılardan dijital kültüre, şiddetten kırılmalara, devlet politikalarından kırılan erkeklik deneyimlerine kadar uzanan geniş bir yelpaze, erkekliklerin yalnızca iktidarın bir uzantısı olarak değil, aynı zamanda çatışmaların, müzakerelerin ve dönüşümlerin gerçekleştiği bir alan olarak da okunabileceğini göstermektedir.

Bununla birlikte, alanın önünde duran bazı kuramsal ve yöntemsel soruların varlığını sürdürdüğü de söylenebilir. Türkiye’deki çalışmaların önemli bir kısmında Batı-merkezli kavramsallaştırmaların, özellikle de hegemonik erkeklik çerçevesinin temel analitik araçlardan biri olmaya devam ettiği görülmektedir. Kuşkusuz bu kavram, erkekliklerin sorunsallaştırılmasında ve toplumsal eşitsizliklerin görünür kılınmasında son derece önemli katkılar sunmuştur. Ancak erkeklikleri yalnızca belirli bir hiyerarşi içerisinde konumlandırmak, onların ortaya çıktıkları bağlamları, dönüşüm süreçlerini ve farklı düzlemlerde kazandıkları anlamları açıklamak için her zaman yeterli olmayabilmektedir.

Erkeklikleri düz çizgiler halinde ilerleyen kategoriler olarak değil; farklı tarihsel, siyasal ve toplumsal bağlamlarda yeniden anlam kazanan döngüsel ilişkiler bütünü olarak okumak, süreklilik ve kopuşları birlikte değerlendirebilen daha katmanlı analizlerin önünü açabilir. Böyle bir yaklaşım yalnızca süreklilikleri değil, kopuşları da görünür kılabilir ve yalnızca tahakküm biçimlerini değil, onların nasıl meşrulaştığını, dönüştüğünü ve kimi zaman da çözülmeye başladığını anlamamıza katkı sunabilir. Özellikle erkekliğin tarihselleştirilmesi, erkek kimliğinin sosyo-kültürel kurgulanışı ve buna ilişkin edebi metin okumaları, erkekliklerin bütüncül bir perspektifle incelenmesine imkân sağlamıştır. Bu çok katmanlı düzlemin vaat edebilecekleri, erkeklikleri çevreleyen siyasal, sosyal, tarihsel ve kültürel bağlamı görünür kılabilen okumalar ile de sınırlı değildir. Özellikle hem Batı’da hem de Türkiye’deki alanyazınında, 1990’lı yıllardan başlayarak, ampirik veri ile de desteklenen bu yaklaşım, kendi tarihselliklerini teğet geçmeyen cinsiyetlendirilmiş iktidar analizlerini de zenginleştirmiştir. Diğer yandan, belirtmelidir ki Eleştirel Erkeklik Çalışmaları alanında yapılmış çalışmaların çoğu verili olanı –eril tahakküm– sorguladığı ve hatta yapı söküme uğrattığını iddia eder. Ancak bu iddianın ispatı her zaman vaat edildiği gibi

ol(a)mamıştır. Her ne kadar bu sunuş yazısı, alanın Türkiye’deki seyrinin ontolojik ve epistemolojik bir analizini yapma ya da yapılmış çalışmaların eleştirel okumasını sunma amacıyla yazılmamış olsa da not edilmesi gereken bazı hususlar –özellikle siyasi bir okuma yapma niyetinde olanlar için– vardır. Siyaset Bilimi disiplininin kuramsal ve kavramsal çerçevesinde ve özellikle de siyasal olanın belirleyiciliğinde analizler yapmak “kimlikleşme süreçlerinin” incelikli bir okumasını gerektirmektedir (Mouffe, 2005). Farklılaştırma pratiklerinden de azade olmayan bu süreçler, siyasal kimliklerin (bugün) olduğu haliyle var olabilmelerinin de ön koşuludur. Buradan bakıldığında, erkeklikler de bir dizi farklılıkla ilişki içerisine girdikçe inşa olur. Bu, cinsiyet kimliğinin akışkanlığının ve kuşkusuz bağlamın dinamikliğinin de bir sonucudur. Bu sebeple, “şu an böyle olmuş olanın eskiden nasıl olduğunu” bulmak için, farklılıkların nasıl meşrulaştığını okurken ve de onların anlamlarını ve farklı düzlemlerdeki temsilini görünürleştirirken pusula görevi üstlenebilir. Osmanlı döneminin “züppesinin” (*dandy*) “*mon cher*”e evrilişi nasıl olmuştur? Cumhuriyet döneminin mahalle kabadayısının neoliberal Türkiye’nin “nargile kafe” delikanlısına dönüşümünde rol oynayan bağlamsal faktörler nelerdir? “Yabannın” köylüsü hangi koşullarda “devletin asıl sahibi” olabirmiştir? Erkekliklerin kırılma noktaları hangi koşullarda siyasal bir dile dönüşmüş, hangi durumlarda yeni tahakküm biçimlerinin kurulmasına hizmet etmiştir?

Bu soruların her biri, ilk bakışta birbirinden oldukça farklı görünebilir. Ancak ortaklaştıkları nokta, erkeklikleri yalnızca erkeklere dair bir mesele olarak değil; siyasal olanın kuruluşuna içkin bir yapıtaşısı olarak ele almalarıdır. Bu nedenle Eleştirel Erkeklik Çalışmaları açısından, kendi tarihselliğini teğet geçmeyen, bağlamsal duyarlılığı yüksek ve farklı düzlemleri birlikte okuyabilen iktidar analizleri geliştirebilmek önem taşımaktadır. Bu dosyada yer alan çalışmalar da farklı konu ve yöntemlerden hareketle tam olarak bu tartışmaya katkı sunmaktadır.

Yeliz Yıldız, “Securing Manhood, Securitized Women: Fragile Masculinity in the Context of South Korea” başlıklı çalışmasında, kırılma noktaları ile güvenleştirme süreçleri arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Makale, askerî ve ekonomik güvensizliklerin erkeklik krizini derinleştirerek kadınların ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının bir güvenlik tehdidi olarak çerçevelenmesine nasıl zemin hazırladığını göstermektedir. Böylece güvenleştirme literatürüne toplumsal cinsiyet perspektifinden önemli bir katkı sunarken, bu dinamiklerin yalnızca otoriter rejimlere değil, demokratik bağlamlara da özgü olabileceğini ortaya koymaktadır.

Burcu Sarı-Karademir'in Donald Trump'ın liderliğini merkezine alan "The Man, the State and the Hypermasculinity: Trump and the Gendered Reordering of International Order" başlıklı çalışması ise, hipererkeksiliği (*hypermasculinity*) yalnızca bireysel bir liderlik tarzı olarak değil, uluslararası düzenin işleyişine nüfuz eden bir yönetim mantığı olarak kavramsallaştırmaktadır. Diplomatik ilişkilerden güvenlik politikalarına kadar uzanan cinsiyetlendirilmiş iktidar ilişkilerini analiz eden makale, uluslararası siyasetin erkeklikler üzerinden nasıl yeniden üretildiğine ve küresel hiyerarşilerin bu süreçte nasıl şekillendiğine ışık tutmaktadır.

Zübeyir Savaş ise metinsel temsilleri odağına alan analizini "John McGahern'in Amongst Women Romanında Babalığın Poetikası Üzerinden Ulusal Egemenliğin Politikasını Okumak" başlıklı çalışmasının odağına almıştır. Yukarıda da işaret edilen farklı düzlemlerin incelikli bir okumasını sunan ve John McGahern'in *Amongst Women* romanını inceleyen bu çalışma, bağımsızlık sonrası İrlanda'da ulusal kimliğin inşası ile hegemonik erkeklik arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Romanın merkezindeki baba figürü üzerinden Katolik aile ideali, militarist erkeklik ve ataerkil otoriteyi analiz eden makale, geleneksel erkeklik normlarının sekülerleşme, küreselleşme ve toplumsal dönüşümler karşısında nasıl krize girdiğini göstermektedir. Böylece çalışma, babalığın ve aile içi iktidar ilişkilerinin ulusal kimlik inşasındaki rolüne Eleştirel Erkeklik Çalışmaları perspektifinden önemli bir katkı sunmaktadır.

Etnografik saha verilerine dayanan Osman Özarlan'ın "Asimetrik Bir Siyasal Alan ve Bir Erkeklik Asimetrisi Olarak Definecilik" başlıklı araştırması, defineciliği kriminal bir faaliyet olmanın ötesinde erkekliklerin kuruluş süreçleriyle ilişkili bir pratik olarak ele almaktadır. Devletin tarih ve toprak üzerindeki egemenlik iddiaları ile definecilerin alternatif sahiplenme biçimlerini birlikte analiz eden makale, erkeklik, iktidar ve hegemonya arasındaki ilişkiye özgün bir katkı sunmaktadır.

Son olarak, Atilla Barutçu ve Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, "STK Perspektifinden Erkeklerin Cinsiyet Eşitliğine Katılımı: Müdahaleler, Yaklaşımlar, Deneyimler ve Öneriler" başlıklı yazılarında, erkekliklerin dönüşümüne ilişkin tartışmaların yalnızca söylemsel ve kuramsal düzlemde değil, sivil alandaki kurumsal pratiklerde de nasıl karşılık bulduğunu odaklarına aldılar. Çalışma, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına katılımının yalnızca farkındalık ve gönüllülük meselesi olmadığını; bu sürecin sivil toplumun içinde faaliyet gösterdiği siyasal bağlam, kurumsal destek mekanizmaları ve toplumsal cinsiyet rejiminin sınırları tarafından da şekillendirildiğini göstermektedir.

İlk bakışta farklı coğrafyalara, dönemlere ve araştırma nesnelere odaklanan bu çalışmalar, birlikte okunduklarında erkekliklerin yalnızca bireysel

kimlikler ya da kültürel temsiller olarak değil; devlet, ulus, güvenlik, tarih, sivil toplum ve gündelik hayatla kurdukları ilişkiler içerisinde anlam kazandığını göstermektedir. Bu yönüyle dosya, erkekliği tekil bir kategori olarak ele almak yerine, farklı ölçeklerde işleyen iktidar ilişkileri, kırılğanlıklar, direniş biçimleri ve dönüşüm süreçleri üzerinden düşünmeye davet etmektedir.

Son olarak, bu dosyanın ortaya çıkmasına katkı sunan herkese teşekkür etmek isterim. Bu dosya benim için yalnızca bir editoryal deneyim değil, aynı zamanda uzun süredir farklı disiplinlerde üretilen çalışmaların ortaklaştığı bir tartışma zeminine tanıklık etme fırsatı oldu. Aslında son yıllarda, erkeklikler üzerine yapılan araştırmaların önemli bir bölümü, çoğu zaman açıkça siyasetle/siyasal alanla ilişkilendirilmese de siyasal olanın kuruluşuna, işleyişine ve dönüşümüne dair güçlü analizler sunmaktaydı. Bu sebeple, ilgili dosya, söz konusu çalışmaların sunduğu bu analitik imkânları daha görünür kılması bakımından ayrıca değer taşımaktadır.

Bu vesileyle, dosya fikrini destekleyen ve sürecin her aşamasında katkılarını esirgemeyen Alternatif Politika editörlerine, değerlendirme süreçlerine emek veren hakemlere ve çalışmalarını bu dosya kapsamında bizlerle paylaşan tüm yazarlara içtenlikle teşekkür ederim. Bu dosyanın, erkeklikler üzerine yürütülen tartışmaların siyasetle kurduğu çok katmanlı ilişkileri görünür kılmaya ve yeni araştırma sorularına ilham vermeye devam etmesini diliyorum.

Selin AKYÜZ, Doç. Dr.

TED Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

selin.akyuz@tedu.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3091-0139>

KAYNAKÇA

Mouffe, Chantal (2005), *On the Political* (London: Routledge).